

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ ДИТИНИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ С. БАЛЕЯ

Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті – Збірник доповідей, – Львів 2006. – С. 508.

8. “Український календар 1966”, – Варшава – 1966. – С. 257.

9. “Український календар 1987”, – Варшава – 1987.

10. “Шостий міжнародний конгрес українців,

Донецьк 2005, Мистецтвознавство”, Донецьк – Київ – 2005. – С. 415.

Преса

11. “Перемиські Дзвони”, № 1(24)/1997

12. “Życie Muzyczne”, nr. 9 – 12/2003.

13. “Перемиські архієпархіальні відомості”, Рік VII, ч. 8. 2009.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2011

УДК 37.025

Олена Квас, кандидат психологічних наук,

докторант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ ДИТИНИ У ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ С. БАЛЕЯ

У статті розглянуто засади періодизації дитинства в психолого-педагогічних дослідженнях відомого психолога, педагога, лікаря Степана Балея (1885 – 1952), одного з фундаторів педоцентричного руху у Європі першої половини ХХ ст., розкрито зміст його основних виховних ідей у віковій психології (психології розвитку) та психології виховання (педагогічній психології).

Ключові слова: дитинство, дитиноцентризм, вікова психологія, психологія розвитку, психологія виховання.

Лит. 6. Таб. 1.

Постановка проблеми. Степан Балея (1882 – 1952) – всесвітньовідомий психолог, педагог, психіатр, творець педагогічної психології, психології розвитку та суспільної психології, випускник Львівського університету (1903 – 1907), один із засновників Польського психологічного товариства, а також академік Польської академії наук. Науково-педагогічна спадщина С. Балея стосується таких напрямів, як педагогічна психологія, психологія розвитку, суспільна психологія, психопедагогіка, психологія творчості, проблеми особистості вчителя – вихователя та ін. Серед найбільш важливих праць ученого слід назвати наступні: “Психологія зрілого віку” (1931), “Нариси психології з точки зору розвитку дитячої психіки” (1935), “Педагогічна психологія в нарисах. Характерологія і типологія дітей та молоді” (1933), “Особистість” (1939), “Шляхи пізнання” (1946), “Вступ до суспільної психології” (1953).

Завдяки дослідженням С. Балея, педоцентричні ідеї у першій половині ХХ ст. було реалізовано на практиці. Саме з його ініціативи широкого розповсюдження набули центри шкільної психологічної служби, дитячі психолого-педагогічні консультації, спеціальні психотехнічні школи та центри психічної гігієни. Під керівництвом вченого проводилися дослідження психічних здібностей дітей та молоді. Це мало великий вплив не лише на реформування

дошкільного виховання та шкільної освіти, але, що не менш важливо, на суттєву переорієнтацію ментальності дорослих, педагогів в стосунках з дітьми. Дітей почали розглядати не через призму психології дорослої людини, а особистості, яка має власний світ, свої індивідуальні психічні потреби, здібності та зацікавлення. Тому суть педоцентризму призводила до ототожнення процесу виховання дитини з процесом її спонтанного, природного та фізичного розвитку з виокремленням існуючих у ній вроджених задатків, із стимулюванням та розвитком її потенціальних природних рис.

На думку вченого, проникнення у специфіку дитячої природи, емпіричне пізнання закономірностей розвитку дитини та його індивідуальних здібностей дозволить створити умови для ефективного виховання, пристосування вчителя, вихователя до дитячого характеру та створення середовища, у якому повною мірою можуть розвинутися дитячі задатки.

С. Балея виокремив педагогічну психологію як самостійну наукову галузь психології, із своїм предметом, метою, завданнями, методами наукових досліджень. Значним виявився його внесок у розвиток педевтології та психології особистості педагога. У своїй концепції досконалого вчителя він говорить про необхідність володіння такими психічними властивостями, як симпатія та прихильність до молоді, розуміння

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ ДИТИНИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ С. БАЛЕЯ

вихованця, терпимість, здатність переконувати. Він був піонером судових психологічних експертиз і сучасної судової психології, а також фахівцем з дитячої злочинності та девіантної поведінки молоді. Серед його наукових інтересів були також психометрія та психологічне тестування.

Не дивлячись на надзвичайну популярність ідей С. Балея у Польщі, вони й досі не стали предметом дослідження вітчизняної педагогіки, та історії психології, залишається не дослідженою психолого-педагогічна спадщина вченого.

Аналіз наукової літератури показує, що дослідження творчої спадщини С. Балея здійснювався переважно польськими науковцями, більшість з яких концентрує свою увагу не на цілісному вивченні наукового доробку вченого, а на окремих його досягненнях у певних галузях наук. Е. Коснарович Т. Бах, С. Блаховський, А. Гурицька М. Войтинський, М. Земнович, М. Жгбровська, С. Купісевич, Б. Суходольський, Р. Ядчак та ін. відзначають внесок вченого у психологію виховання. Проблеми педагогіки у творчій спадщині С. Балея досліджуються Й. Головінським, А. Голубом, І. Добровольською, В. Черневським. Філософія та психологія творчості С. Балея розглядається З. Александровичем, Е. Фіалом.

Презентація творчого доробку С. Балея в Україні пов'язана з науково-просвітницькою діяльністю професора М. Вернікова, який здійснив систематизацію його творчої спадщини та включив її у науковий і культурний обіг країни. М. Верніков першим зробив спробу окреслити зв'язок між філософією та педагогікою С. Балея. Дослідник розглядає наукову концепцію вченого, що виходить із гуманістичних традицій філософії, психології та педагогіки гомоінтентного типу, наголошуючи на тому, що вона зорієнтована на виховання людини, здатної жити в умовах реальної свободи, користуючись нею для розвитку й прояву власної ініціативи.

Заслуговує на увагу розвідка Г. Васяновича та С. Вдович "Гуманізм ідеї природовідповідності у психолого-педагогічній спадщині С. Балея" [2]. Автори зазначають, що ідея природовідповідності підноситься у С. Балея до рівня філософії виховання, оскільки вимагає від науковців, педагогів, вихователів вивчення глибинних взаємозв'язків цілісного внутрішнього світу особистості учнів зі складним зовнішнім світом, врахування у практичній виховній роботі того, що і особистість, і навколишнє середовище перебувають у відповідному колі нестабільності, самоорганізації та розвитку.

Необхідно зазначити що у продовж останніх років в Україні активізувались дослідження

окремих проблем творчості С. Балея. Предметом наукових студій стали історико-філософські джерела Балеєвого філософування (М. Верніков, І. Матковська та ін.), його соціально-філософські ідеї (М. Верніков, В. Малецький, В. Савельєв та ін.), філософсько-освітні рефлексії (І. Предборська та ін.), філософсько-психологічні студії у літературознавстві (Т. Біленко, М. Верніков, Н. Зборовська, С. Павличко, С. Повторєва та ін.), психолого-педагогічні погляди (І. Данилюк, М. Євтух, В. Ханенко, О. Гончаренко та ін.), вихідні засади та сутність його етичного вчення (Г. Васянович та ін.).

Хоча на жаль, психологічні та педагогічні ідеї С. В. Балея, визначного представника польської психолого-педагогічної науки ХХ ст., науковця, який народився і провів понад 40 років життя на Україні, залишаються фактично невідомими на його Батьківщині.

Мета статті – розкрити засади трактування періодизації дитинства у психолого-педагогічних дослідженнях Степана Балея.

Виклад основного матеріалу. Проблема періодизації дитинства по сьогоднішній день вважається однією з найбільш контрверсійних у психолого-педагогічних науках. Основна дискусія розгортається навколо періодизації дитинства. Тому у праці "Психологія віку дозрівання" [3]. С. Балея присвячує окремий розділ саме термінології, пов'язаній з дитинством. Учений аналізує підходи до періодизації розвитку дитини різних зарубіжних учених-педагогів, психологів, медиків, і доходить висновку, що різні автори дають різну періодизацію дитинства: перше, друге і третє дитинство, раннє дитинство, шкільне дитинство, дозрівання тощо.

Він зауважує, що періодизація є неоднозначною і дуже нечіткою. Цій невизначеності, на його думку, сприяє і різноманітне тлумачення психологічних термінів різними мовами. Тому С. Балея розробляє власну періодизацію дитинства та дозрівання людини. Він вважає, що психіка періоду дитинства має якісно інші риси, ніж у зрілому віці, свою онтологічну визначеність, неповторно специфічну реальність, що характеризує її як якісну і просторово-часову цілісність. На думку Балея, період, що передує зрілому стану людини, складається із двох стадій: дитинства та дозрівання.

Принцип цілісного підходу до становлення та розвитку людини вчений розглядає в контексті взаємодії всіх сторін онтогенезу: в єднанні та взаємозалежності психічних, анатомічних і фізіологічних вікових змін. Він наголошує і "що, психолог не зобов'язаний ґрунтовно вивчати

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ ДИТИНИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ С. БАЛЕЙ

соматичний розвиток, він все ж таки повинен брати до уваги результати досліджень в цій галузі, оскільки вони можуть пролити певне світло, принаймні опосередковано, також на розвиток психічної сфери. Бо існує невідмінний зв'язок між фізичним і психічним розвитком, який виявляється в тому, що в основному ці обидві форми розвитку рухаються паралельно, хоча окремі випуклості і вгнуття обох ліній розвитку не співпадають між собою і виявляється, навіть, тенденція до розбіжності: в місці, де крива фізичного розвитку вигинається стрімко догори, з психічної сторони, маємо застій і навпаки. Перехідний застій в розумовому розвитку психолог пояснює концентрацією сил організму на розвиток тілесної сторони. Так, лише узгодження обох складових психофізичного організму людини, елементу психічного і фізичного, може дати повну, змістовну картину її розвитку" [1, 355]. Людський організм, – пояснює С. Балеї, – становить певну цілісність, в якій тіло і душа зв'язані найрізномірнішими вузлами. Психічний розвиток і фізичний розвиток зчіплюються між собою і намагаються впливати, тому психолог, який докладає зусиль до того, щоб ближче пізнати якусь дитину, не може повністю оминати також її фізичної конституції. У зв'язку з тим навіть було висунуто постулат особливої науки, так званої педології, що "мала би займатись дитиною як цілісністю, при рівномірному врахуванні її психічних і тілесних властивостей" [1, 50].

С. Балеї, класифікуючи стадії психічного розвитку дитини, акцентує увагу на взаємодії (єдності) вікових змін з цілісною будовою організму, але, не зупиняючись на дитячому віці, розглядає стадії подальшого психічного та соматичного розвитку. Вчений зазначає, що рівень психічної зрілості може не співпадати з інтенсивністю соматичного розвитку, він буває як і випереджальним, так і відстаючим щодо соматичних змін. Попри це, констатує вік людини, її анатомічну і фізіологічну розвиненість, С. Балеї робить висновок, що рівень психічної зрілості відповідний досягнутому загальному фізіологічному розвитку, типологічний за віковими параметрами, що фіксуються онтогенетичними та філогенетичними нормами та критеріями, хоча можна говорити, і про відхилення від цих норм. Наприклад, "Про інфантилізм, відповідно пуберилізм або ювенілізм, говоримо там, де розвиток незалежно від плину років зупиняється повністю або частково на певному рівні....Всі ці згадані форми застою можуть відноситись як до соматичної, так і до психічної сторони, а в одній або другій сфері можуть відноситися або до

статевої сфери або до сфери поза статевої. Окрім того, що ми можемо понятійно відділити застій в окремих сферах, а, навіть, у конкретних випадках відрізнити приналежність тільки до однієї з них, найчастіше ці речі залишаються в тісному зв'язку між собою, а затримка в одній сфері викликає відповідне реагування в інших сферах" [1, 365].

Його методологічна позиція спростовує і кількісний підхід щодо трактувань відмінностей між дитинством, дозріванням і зрілістю. "При побіжному погляді на дитину, – викладає таке розуміння С. Балеї, – могло би здаватися, що вона є немов дорослою людиною, яку ми бачимо у зменшенні" [1, 318]. За такої позиції, дитина виглядає подібно до дорослої людини, і вирізняється від неї лише тим, що певні властивості та диспозиції у дитини виражені слабше. Розвиток людини ж трактується лише кількісним збільшенням існуючих властивостей, що відбувається безперервно в одному і тому ж напрямі. Хоча, якщо детальніше проаналізувати природу дитинства – роз'яснює С. Балеї – таке бачення є хибним. Явища, що спостерігаються у дітей, є не тільки слабшими, ніж у зрілих, дорослих людей, вони відрізняються якісно. Так, наприклад, за фізичними показниками дитина різниться від дорослих не лише меншим зростом, але й пропорціями окремих частин тіла, їх взаємовідношенням, психічна сторона виявляє теж подібні відмінності. По мірі розвитку у дитини певні психічні феномени зникають майже повністю, а натомість з'являються нові. В певних етапах розвитку окремі функції виступають на передній план, поступаючись місцем іншим, час від часу на тлі загального розвитку відбуваються закономірні перетворення.

Вчений вважає важливою і природною характеристикою психічного розвитку людини – періодизацію розвитку, яка в свою чергу представлена певними фазами, що детально розписано в праці "Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka" ("Нариси психології у зв'язку з розвитком психіки дитини"). Велику увагу С. Балеї приділяє, як вже зазначалось вище, саме періоду дитинства, верхньою межею якого вважає 12-й або 13-й роки життя людини. Запевняючи, що психіка періоду дитинства має якісно інші риси, ніж у зрілому віці, свою онтологічну визначеність, неповторно специфічну реальність, що характеризує її як якісну і просторово-часову цілісність.

Період дитинства вчений поділяє на декілька фаз: вік немовляти, який охоплює перший рік життя людини; друге (дошкільне) дитинство, яке збігається з дошкільним періодом і триває до 6 –

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ ДИТИНИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ С. БАЛЕЯ

7 року життя; третє (шкільне) дитинство, яке триває до 12 – 13 року життя дитини. Кожній з фаз дитинства, на думку С. Балея, притаманні свої особливості. Так, перше дитинство проходить під знаком оволодіння мовою. Другому дитинству властиві фантазія та егоцентризм. У цьому віці, стверджує вчений, дитині властивий своєрідний погляд на світ, коли вона не відрізняє світ реальності від світу фантазій. У той же час у фазі третього дитинства дитині притаманне більш реалістичне сприйняття світу. Вона прагне його пізнати таким, який він є, саме у цей період дитина виявляє інтерес до різних галузей знань: природничих, технічних. У цьому віці дитина набуває й досвіду суспільної поведінки.

На зміну дитинства приходить вік дозрівання. С. Балея вирізняє дві фази цього періоду: пубертатну (фазу розквіту, від 12 – 13 до 17 років) та юнацьку (адоlescентну, від 17 до 20 років). Перша каже він, є переломною між етапами дитинства і дозрівання: “З творенням і організацією нової форми буття повинна згаснути попередня форма – дитяча. Дитина в людині повинна вмерти, якщо замість неї повинна народитись людина зріла. Якщо розквіт настає після занепадо дитинства, якщо дитина при цьому перетворюється у щось, що інколи є антитезою дитинства, то очевидно, що зрозуміти суть цього процесу можна лише порівнюючи те, що утворюється, з тим, що занепадає” [6].

Вік дозрівання ще часто називають перехідним, або переломним. С. Балея звертає увагу на так звану проміжну фазу між дитинством та пубертатною фазою, називаючи його фазою перед розквіту (12 – 14 років). У цей період у дітей відбуваються глибокі психічні зміни. “Першим проявом виходу з періоду дитинства і перехід до стану зрілих людей є поява у здобутті більшої свободи від оточуючих. Дитина все більше прагне вирішувати свої справи самостійно, а не слухати сліпо наказів дорослих”, вважає С. Балея. На думку вченого, цей період для дітей проходить у складних психологічних умовах і супроводжується глибокими депресіями, роздратуваннями та агресивністю. Діти в цьому віці все більше цікавляться собою, своїм внутрішнім світом, своїми переживаннями. “Характерний для періоду розквіту “фермент”, який твориться у тілі і у душі, легко веде до порушення рівноваги, що знаходить вихід у різних почуттях і відчуттях. Індивід віку розквіту часто впадає у хвилювання, яке легко переходить від радості до смутку, меланхолії, від запалу – до втрати інтересу, від захоплення до розчарування, від любові – до ненависті” [4].

Даючи характеристику періоду дозрівання,

особливу увагу вчений відводить розвитку статевої сфери дитини, хоча пробудженням статевого інстинкту не обмежується вся гама змін психологічного та фізіологічного характеру. Перше усвідомлення бажання контакту з іншою статтю є характерним саме для віку дозрівання. На думку С. Балея, до цього періоду прояви статевого потягу носять підготовчі ознаки, є не пробудженими, швидко ж статеве дозрівання не є обов’язковою умовою раннього психічного розвитку. “Статевий інстинкт, який тільки тоді має свій сенс, коли організм дозріває до дітородної функції, виявляє своє існування певними почуттями, відчуттями і прагненнями. Саме вони є проявом психічної статевої зрілості” [1, 361].

Найсуттєвішою зміною в психіці дитини вчений вважає рефлексію. Основним змістом життя дитини до періоду розквіту була саме діяльність, а не рефлексія. “Період дозрівання, як про це докладніше буде йти далі, є тим періодом, в якому, на противагу віку дитинства, людина починає пізнавати і досліджувати саму себе. Ззовні увага починає спрямовуватися всередину. Людина вже в тому часі починає спостерігати своє я” [1, 342]. Діти активно спрямовуються до самоаналізу, намагаються зрозуміти якими вони є, відкриваючи для себе власну індивідуальність. Матеріалом для таких висновків послуговують особисті щоденники дітей, які С. Балея вважає цінними джерелом для психолога: “Вартість щоденників, полягає, мабуть, у тому, що тут ми знаходимо думки юнака на підставі спостереження над самим собою, думки щирі, бо тільки для нього самого призначенні, і які торкаються часто тих власне переживань, які він часто приховує від дорослих. Власне у цьому періоді багато хлопців і дівчат починають писати щоденники з тією метою, щоб мати змогу висповідатися з власних переживань перед кимсь, хто їх терпляче вислухає і нікому не розповість. Цим незрадливим повірником власне і є щоденник. Тут здійснюються спроби яснішого уточнення власних намагань і прагнень. В своєму щоденнику молода людина намагається придивитись до себе немовби в дзеркалі. З цих причин для психолога він видається річчю дуже цінною, коли йому вдається якимсь чином дістатися до цього джерела” [1, 343].

Дитячі щоденники цього періоду наскрізь пронизані глибоким зануренням у власний світ, відкриттям своєї індивідуальності, що супроводжується тривожним переживанням самотності, прагненням зрозуміти себе, бажанням самовдосконалення. Окрім цього, в них вимальовується цікаве явище, яке С. Балея описує як адорацію, тобто

**ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ ДИТИНИ
У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ С. БАЛЕЯ**

поклоніння, обожаювання, своєрідну форму закохування: “...дівчатка охоплені якоюсь особливою “симпатією” до своєї вчительки. Хотіли би бути спорідненими з нею родинним зв’язком, хотіли би перебувати весь час в її товаристві, дехто бажав би пестошів з її боку; притому вона уявляється їм прекрасною і надзвичайною істотою.... Адорація може проявлятися в будь-якому віці, і важко визначити нижню і верхню межу цього явища. З даних літератури і моїх опитувань, які я проводив серед учениць і учнів середніх шкіл, слідує, що вік між 12 і 17 роками життя є найсприятливішим для

позитивними емоціями. С. Балея вважає, що для цього віку домінуючим є юнацький ідеалізм, який приходить на зміну опозиційності й запереченням попереднього віку. Саме в цей період відбувається активна соціалізація особистості, формування дружніх стосунків з оточуючими.

Висновки. Згідно періодизації дитинства, розробленої С. Балеєм (Див. табл. 1), можемо стверджувати, що у міжвоєнний період вона була найбільш коректною й об’єктивною, адже базувалась на генетичній психології (дитячій психології та психології періоду дозрівання). Онтогенетичний підхід у вивченні психіки людини

Таблиця 1.

Періоди психічного розвитку дитини

Період	Фаза	Рік	Основні ознаки	
Вік немовляти		Перший рік життя	Володіння тілом (дитина вчиться сидіти, повзати, стояти). Чуттєво-рухливе зацікавлення. Ручні забави.	
Дитинство, від 1 до 12 – 13 років	Перше дитинство	До кінця 3-го року життя	Егоцентризм	Засвоєння мови. Уявні ігри. Початок віку допитливості
	Друге дитинство	До 7-го року життя	Магічне мислення, зацікавлення казкою	Вдосконалення мови, конструктивні ігри, допитливість
	Третє дитинство	До 13 – 14 року життя	Реалізм	Природничо-технічна зацікавленість. Колекціонування. Робінзонада. Героїзація
Вік дозрівання	Перед розквіт	Близько 13 – 14 року життя	Прояви непокори, депресії та несміливості. Психологічне диференціювання за статевими ознаками	
	Розквіт (пубертатна фаза)	До 17 року життя	Статеве дозрівання. Адорація. Чуттєвий фермент. Романтизм. Почуття закоханості. Мрійливі фантазії.	
	Юнацький вік (адалесценція)	До 20 – 24 року життя	Юнацький ідеалізм. Соціалізація особистості. Формування естетичних почуттів.	

цього “задурювання”. Отже, в гімназії, це явище можна спостерігати вже в 2 і 3 класі, а учні 8 класу, говорячи про пережиті задурення, в основному засвідчують, що це вже в “минуло”, і нерідко дивуються вже, що подібне могло існувати в їх душі....Стать не має при виборі предмету поклоніння якогось вирішального значення....” [1, 369 – 370].

На відміну від першої фази дозрівання, друга юнацька – характеризується більш сприятливими для загального розвитку дитини змінами й

набуває для С. Балея визначальне значення. Він обґрунтовує його в концепції цілісного розуміння розвитку особистості. Психіка з її складною структурою в науковому розумінні вченого, є якісно визначеною реальністю, представляє собою самостійний об’єкт наукового інтересу, хоча вона (психіка) не є самодостатньою. Комплексне трактування є основним критерієм щодо оцінки відповідності розвитку конкретної людини до вікових норм. Саме такий підхід дозволив С. Балею вийти на якісно новий рівень

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ ДИТИНИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ С. БАЛЕЯ

знань про людину – педагогічну психологію, фундаментальну теорію психології виховання. В розумінні ж основ педагогіки, її змісту, проблем та спрямувань він застосовує засади психології розвитку, динаміку наукових пошуків вченого можна вибудувати в такому порядку: психологія дитини – вікова психологія (психологія розвитку) – психологія виховання.

Поняття виховання він розглядає досить широко, включаючи до нього і такі категорії, як розвиток, навчання, педагогічних процес. С. Балея вживає у своїх наукових працях обидва терміни – психологія виховання, педагогічна психологія – як синоніми. Вчений вважав, що результатом виховання можуть бути різного роду педагогічні продукти: знання, уміння, навички. Він був переконаний, що педагогічна психологія повинна мати своїм єдиним предметом саме виховні процеси, які розглядаються з психологічної точки зору, адже “не сама дитина, а виховні процеси є суттєвим предметом педагогічної психології, причому очевидним є те, що, говорячи про виховні процеси, треба говорити також і про виховання і про вихователя як предмети чи суб’єкти цих процесів, але лише тією мірою, якою їх торкається виховний процес” [6].

Педагогіка С. Балея будується на засадах гуманістичної психології, їй властивий гуманізм ХХ століття – турбота про конкретну людину і її конкретне індивідуальне існування, зацікавленість долею конкретної людини.

Дитина в концепції С. Балея стає центральною статтю у всіх процесах, пов’язаних з її вихованням і навчанням. Характеризуючи дослідницьке поле вченого, ми можемо з

певністю стверджувати, що дитинство і дитина трактуються на засадах традиційної гуманізації реального буття дитини, посилення уваги до системи її цінностей та інтересів, тобто, концентрації на основах дитиноцентризму.

1. С. Балея. *Зібрання праць: У 5-ти т. і 2 кн. – Т. 1. Авт-во ідеї наук. проекту, наук. – пошук. і дослід. робота, уклад., відповід. і наук. ред. тому і вид., перед., наук.-аналіт.статті, бібліогр. – М.М. Верников. Вінов.ред.тому – О.В. Чайковський. Автори наукових приміток – М.М. Верников, Ю.А. Вінтюк, В.Н. Кутук. – Львів-Одеса: ІФЛІС ЛФС “Cogito”, 2002. – 487 с., – (Интеллект. скарби України).*

2. Васянович Г. *Гуманізм ідеї природовідповідності у психолого-педагогічній спадщині С. Балея / Г. Васянович, С. Вдович // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 3. – С. 204 – 210.*

3. Baley S. *Psychologia wieku dojrzewania. – Biblioteka pedagogiczno-dydaktyczna. – № 5. – Wyd. 2-gie. – Lwów-Warszawa: Ks. Atlas, 1932. – 264 s.*

4. Baley S. *Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka. – Biblioteka pedagogiczno-dydaktyczna. – № 15. – Lwów-Warszawa: Ks. Atlas, 1935. – 424 s.*

5. Baley S. *Psychologia wieku dojrzewania. – Biblioteka pedagogiczno-dydaktyczna. – № 5. – Wyd. 2-gie. – Lwów-Warszawa: Ks. Atlas, 1932. – S. 6 – 10.*

6. Baley S. *Psychologia kontaktu wychowawczego // Psychologia wychowawcza. – Warszawa, 1935. – № 2. – S. 11.*

Стаття надійшла до редакції 23.09.2011

“Ідеал національної самостійності в усякім погляді, культурнім і політичнім, лежить для нас покі що... поза межами можливого. Та не забуваймо ж, що тисячні стежки, які ведуть до його здійснення, лежать просто-таки під нашими ногами, і що тільки від нашої свідомості того ідеалу, від нашої відданості йому буде залежати, чи ми підемо тими стежками до нього, чи може звернемо на якісь інші стежки”.

*Іван Франко
видатний український письменник,
громадський і політичний діяч*

